

Javier Marias

James Joyce v svojih pozah

Ljudje so pravili, da je bil James Joyce videti žalosten in utrujen, sam pa se je ob neki priložnosti opisal kot “ljubosumnega, samotarskega, nezadovoljnega in ponosnega moža”. Seveda je to storil zasebno, v pismu ženi Nori Barnacle, ki ji je zaupal bolj osebne in bolj drzne reči kot komur koli drugemu. Vendar zato še ne gre sklepati, da tega ni opravil hkrati tudi za poznejše generacije, saj je slednjim zaupal še veliko bolj izzivalne stvari.

Že od mladega je bil rahlo pompozen in samozadovoljen, osredotočen na to, kar bo napisal, in na svoje zgodnje (pozneje stalno) sovraštvo do Irske in Ircev. Že ko ni napisal še praktično ničesar, le nekaj pesmi, je brata Stanislausa vprašal: “Se ti ne zdi, da obstaja podobnost med mašno skrivnostjo in tem, kar skušam početi? Hočem reči, v svojih pesmih skušam ljudem ponuditi nekakšen intelektualni in duhovni užitek s tem, ko vsakodnevni kruh spreminjam v nekaj, kar ima samo na sebi večno umetniško življenje ..., ki se kaže v duhovnem, moralnem in duševnem povzdignjenju.” Morda so bile njegove primerjave manj evharistične in sramežljive, ko ni bil več tako mlad, toda vedno je bil prepričan o izjemni pomembnosti svojega dela, celo takrat, ko to sploh še ni obstajalo. Zdi se, da je James Joyce eden tistih umetnikov, ki tako obilno prakticirajo držo genialnosti, da uspejo sodobnike in še več poznejših generacij prepričati, da so bili brez vsakršnega dvoma resnični geniji. V skladu s to držo je bil slaven, ker mu ni bilo mar, ali so ga brali ali ne, še manj ga je zanimalo

mnenje njegovih bralcev; toda ko je po velikih težavah končno le izšel njegov *Ulikses*, je storil vse, kar je bilo v njegovi moči, da je pomagal pri njegovem razširjanju. Kar nekajkrat so ga videli, kako je zavijal kupljene izvode svoje knjige v knjigarni Shakespeare & Co., kjer je zahvaljujoč založniškemu programu in tiskarskim strojem ta nesmrtna knjiga vendarle izšla. Vemo tudi, da je željno pričakoval vsako omembo v tisku ali kritiko ter pošiljal besede hvaležnosti vsem, ki so skrbeli za njegov roman. Ko je veliko pozneje izšlo *Finneganovo bdenje* in doživelo hladen sprejem, je bil prizadet in nezadovoljen. Tako je preživel zadnji dve leti svojega življenja, kar ni ravno najbolj prijetno, še posebej, ker sta bili zadnji.

A v nasprotju s tem je skoraj vsa leta poprej užival v spoštovanju in občudovanju, ki so ga pred smrtjo dosegli le maloštevilni avtorji. V letih, ki jih je preživel v Parizu, so ga celo častili in se ga bali, nihče se ni upiral njegovim željam in navadam, med katerimi je bila na primer ta, da je vsak dan večerjal na istem mestu natanko ob devetih in da ni niti poskusil belega vina, naj je bilo še tako izvrstno. Menda mu je neki okulist zatrdil, da ta vrsta vina škodi vidu, Joyce pa je zelo pazil na svoje občutljive oči. Ker mu je pretil glavkom, je moral v življenju prestati enajst operacij in te so bile vzrok, da na nekaterih fotografijah na levem očesu nosi veliko in opazno prevezo. Morda je ravno zato Djuna Barnes v njih videla "bledico rastlin, ki so se dolgo skrivale pred soncem". Preveze torej ni nosil, da bi ga opazili; Joyceu je zadostovalo njegovo genialno vedenje, ni se mu bilo treba oblačiti v lovca in ne tekati pred podivjanimi biki v Pamploni. Nasprotno, bil je vse prej kot ekstravaganten in pri večerji ali na družabnem dogodku je bila prava mora, če si sedel ob njem, vsaj za nekoga, ki je bil kolikor toliko zgovoren. Joyce namreč ob takšnih priložnostih sploh ni odprl ust, temveč je pričakoval, da ga bodo s kramljanjem zabavali drugi, medtem ko bo sam molčal in čakal v "udobni, absolutni tišini", kot se je izrazil Ford Madox Ford. Vsi pri njegovi mizi so se trudili, da bi našli temo pogovora, ki bi ga utegnila zanimati, toda Mr. Joyce (tako so ga imenovali vsi z izjemo Djune Barnes), je odgovarjal le z "ja" ali "ne". Za razliko od junakov njegovih romanov z bogatim notranjim dialogom je bil avtor vedno molčeč in zaničevalen, vsaj v družbi.

Zasebno je bil povsem drugačen, čeprav nič manj ohol. Tedaj je popival do zgodnjih jutranjih ur, bil je prijaznejši in bolj zgovoren, čeprav je v pogovorih prepogosto izpostavljал teološke teme, ki niso nikogar zanimale, ali pa je v zveneči italijanščini, kot kakšen duhovnik pred svojo čredo, recitiral dolge odlomke iz Danteja. Nekoč je v Brasserie Lutétia njegov sogovornik pri mizi dejal, da je videl podgano, ki je tekla po stopnicah navzdol, in

Joyceov odziv ni bil ravno umirjen. "Kje, kje?" je vprašal vznemirjeno. "To prinaša smolo." Joyce je bil poln vraževerja in nekaj trenutkov za tem, ko je izrekel te besede, se je od groze onesvestil. Vse odkar ga je v otroštvu hudo ugriznil irski terier, se je zelo bal tudi psov. Panično ga je bilo strah neviht, tako v mladosti kot v odrasli dobi, čeprav je to tedaj bolje skrival. Ko je bil majhen, ni zadoščalo zgolj zapiranje oken, zagrinjanje zaves in spuščanje rolet, na koncu se je vedno zaprl še v omaro. Zlobni jeziki pravijo, da si je, ko je odrasel, zatiskal ušesa in se obnašal kot strahopetec; njemu naklonjeni to zanikajo in priznavajo le, da je, če ga je nevihta ujela na ulici, začel viti roke, kriknil in se pognal v beg.

Poleg tega da je veliko pil – ko je popival (imel pa je tudi obdobja popolne abstinence) –, je goltal knjige in v mladosti je pogosto zahajal k prostitutkam. Toda čeprav je hodil k njim, so ga v resnici odbijale in morda si je zato, ko je pisal svoji ženi Nori, raje predstavljal prizore, ki so se kljub teatralnosti njegovih predstav morda tudi zares zgodili. Nenazadnje je Joyce nekoč rekel, da "hrepeni po tem, da bi občeval z dušo". Že pred leti so postala slavna njegova obscena pisma, v katerih je Nori obljubljal vesele trenutke, ko se bosta vnovič srečala (on je bil v Dublinu, ona v Trstu, kjer sta živeła), in v katerih je celo našel trenutno veselje, saj je ob koncu več kot enega pisma priznal, da mu je (zaradi njegovih besed) prišlo, ko ji je pisal umazanije: nedvomno eden redkih pisateljev, ki je s svojim peresom lahko dosegel tako intenzivno zadoščenje. Če sodimo po teh pismih, si je James Joyce želel, da bi se njegova žena zredila, ga tepežkala, ga nadvladala in bila manj običajna, imel je čisto določeno predstavo o spodnjem perilu, ki naj bi ga nosila (vedno nekoliko umazanem, to je bila stalnica), in je odkrito občudoval vetrove in izločke ženske, ki jo je poznal kot Noro Barnacle: skratka, bil je koprofil. A v teh pismih to ni najbolj izstopajoče. Bolj bode v oči preiskovalni duh, s katerim je Noro zasliševal o njeni preteklosti in sedanosti, da bi nahranil svoje knjige. Način zastavljanja vprašanj spominja na katoliške duhovnike v spovednici, kot je očitno v tem odlomku: "Ko je ta oseba ... z roko ali rokama segla pod tvoje krilo, te je božala le po površini ali je vate tudi vtaknila prst ali prste? Če je to storila, so prsti dosegli majhnega kurca, ki ga imaš na koncu svoje pičke? Te je božala zadaj? Te je božala tako dolgo, da ti je prišlo? Te je prosila, da tudi ti njo božaš? Si to storila? Če je nisi božala, ji je prišlo, ko je bila obrnjena proti tebi, in si ti to tudi opazila?" Ali pa ta odlomek: "Zvečer ... sem si predstavljal, da si masturbiraš pičko na sekretu. Kako to počneš? Stoji proti steni, ko se božaš pod obleko, ali sedeš nad luknjo z dvignjenim krilom, tvoja roka pa šviga po odprtini tvojih hlačk? Si želiš istočasno tudi srati? Zanima me, kaj

storiš. Ti pride, ko serješ, ali najprej do konca masturbiraš in šele potem serješ?” Ni mogoče zanikati, da je bil Joyce zelo pedanten in da je imel občutek za podrobnosti.

James Joyce je v svojem življenju doživel več nesreč, vendar večinoma ni kazal svojih čustev. Pet od njegovih devetih bratov (sam je bil najstarejši) ni preživelo otroštva in njegov odziv na vsako od teh smrti je povzročil, da se je celo materi zdel neobčutljiv. Ko pa so morali v psihiatrično bolnišnico odpeljati njegovo hčerko Lucio, se je to Joycea, nasprotno, zelo dotaknilo in nikoli ni izgubil upanja, da bo nekoč ozdravela. Napisal ji je številna

pisma. Po mnenju njegovega brata Stanislausa je bila za Jamesa Joycea "nesreča nekakšna razvada". Bil je hladen in odmaknjen, razen z bližnjimi. Toda ko je po materini smrti odkril zvitek pisem, ki ji jih je pred poroko napisal njegov oče, jih je prebiral vse popoldne "s tolikšno hladnostjo, kot jo premorejo le vprašanja kakšnega zdravnika ali odvetnika". Ko jih je prebral, ga je Stanislaus pobaral: "In?" "Nič," je suho in rahlo zaničujoče odvrnil James. Nič, je pomislil Stanislaus, za mladega pesnika z jasno nalogo, toda očitno nekaj za žensko, ki jih je hranila skozi vsa leta svoje zapuščenosti in revščine. Stanislaus jih je zažgal, ne da bi jih prebral.

James Joyce je imel navado vzdihovati. Njegova druga mati, mama njegove žene Nore, je to opazila in mu rekla, da si bo tako uničil srce. Toda Joyce ni umrl zaradi srca, strtega od kakšne nesreče, temveč zaradi čira na dvanajstniku v züriški bolnici 13. januarja 1941, tik preden je dopolnil devetinpetdeset let. Dva dni zatem so ga po kratki slovesnosti pokopali na tamkajšnjem mestnem pokopališču.

Njegova žena Nora Barnacle, ki njegovega *Uliksesa* sploh ni prebrala, ga je nekoč opisala s temi besedami: "On je fanatik."

Prevedla Barbara Pregelj